

**Med våldsutsatta unga kvinnor i fokus -
en utvärdering av det skyddade
boendet Krutons verksamhet**

2005-04-01

Avdelningen för samhällsvetenskaplig genusforskning

vid Uppsala universitet

Åsa Eldén fil.dr.

Anna Jutterdal fil.mag.

1. Inledning.....	4
VÅRT UPPDRAG.....	4
UTVÄRDERINGENS SAMMANHANG.....	4
VÅR UTGÅNGSPUNKT: EN KÖNSMAKTSFÖRSTÅELSE AV MÄNS VÅLD MOT KVINNOR.....	6
DISPOSITION.....	7
2. Kruton, Stockholms stads skyddade boende för flickor.....	9
3. Handläggarna.....	12
MÅLGRUPPEN.....	12
HANDLÄGGARNAS VÅLDSFÖRSTÅELSE.....	14
<i>Våldets karaktär</i>	14
<i>Våldets aktörer</i>	14
<i>Förklaringar till våldet</i>	14
RISKBEDÖMNINGAR.....	15
ETT BRA PRAKTISKT SAMARBETE.....	16
SVÅRIGHETER I SAMARBETET MED KRUTON.....	16
SAKER SOM KRUTON KAN FÖRBÄTTRA.....	17
AVSLUTANDE DISKUSSION.....	18
<i>Krocken mellan familjeperspektiv och fokus på den unga kvinnan</i>	18
<i>Problematiken med målgruppen kopplat till våld</i>	19
4. Personalen.....	20
MÅLGRUPPEN.....	20
DE UNGA KVINNORNA STÅR I FOKUS.....	21
VÅLDSFÖRSTÅELSE.....	22
<i>Våldets karaktär</i>	22
<i>Våldets aktörer</i>	22
<i>Förklaringar till våldet</i>	22
RISKBEDÖMNING.....	22
SAMARBETET MED SOCIALTJÄNSTEN.....	23
TVÅKÖNAD PERSONALGRUPP.....	24
DEN PRAKTISKA VERKSAMHETEN PÅ KRUTON OCH UTVECKLINGSOMRÅDEN.....	25
<i>Personalen är nöjd med:</i>	25
<i>Personalen skulle vilja:</i>	25
<i>Kompetenskrav och kompetensutveckling</i>	26
AVSLUTANDE DISKUSSION.....	27
<i>Målgrupp</i>	27
<i>Krocken mellan fokus på flickan och familjeperspektiv</i>	27
<i>Kopplingen våldsförståelse, manlig personal samt kompetenskrav</i>	28

5. De unga kvinnorna	29
MÅLGRUPPEN	29
DE UNGA KVINNORNAS VÅLDSUTSATTHET	30
<i>Våldets karaktär</i>	30
<i>Våldets aktörer</i>	30
<i>Orsaker till våldet</i>	30
VISTELSEN PÅ KRUTON.....	30
TVÅKÖNAD PERSONALGRUPP.....	31
ÖNSKNINGAR	31
EFTER KRUTON.....	31
AVSLUTANDE DISKUSSION	32
<i>Våldsaktörer</i>	32
<i>Att bli tagen på allvar</i>	32
<i>Att ha kontakt med föräldrarna</i>	33
6. Med våldsutsatta unga kvinnor i fokus – våra viktigaste slutsatser	34
ETT TYDLIGT FOKUS PÅ DEN UNGA KVINNAN	34
ETT FUNGERANDE PRAKTISKT (SAM)ARBETE	34
KROCK MELLAN KRUTONS ”FOKUS PÅ FLICKAN” OCH HANDLÄGGARNAS ”HELHETSPERSPEKTIV”	35
RISKBEDÖMNINGSANSVAR.....	37
EN SKILLNADSFÖRSTÅELSE ELLER EN KÖNSMAKTSFÖRSTÅELSE AV VÅLD.....	38
VÅLD SOM ENSTAKA HÄNDELSER ELLER VÅLD I ETT SAMMANHANG	39
FOKUS PÅ DEN VÅLDSUTSATTA UNGA KVINNAN – MEN FÖRSVINNAR VÅLDET OCH DESS SAMMANHANG?	40
SAMMANFATTNINGSVIS: EN BRA VERKSAMHET MED UTVECKLINGSPOTENTIAL	41
Referenser.....	43

1. Inledning

Vårt uppdrag

Vi har fått i uppdrag av Stockholm HVB Barn och Ungdom, Stockholms stads socialtjänstförvaltning att utvärdera verksamheten på Kruton, ett skyddat boende för flickor som utsätts för hedersrelaterat våld. Utvärderingen presenteras i denna rapport.

I enlighet med vårt uppdrag har vi i utvärderingen fokuserat på vilken *målgrupp* Kruton har i sitt arbete och den *våldsförståelse* som präglar verksamheten. Vi har gjort studien utifrån tre olika aktörers position: 1) de handläggare som placerar unga kvinnor på Kruton; 2) de anställda på Kruton; 3) de unga kvinnor som placerats på Kruton. Utvärderingen syftar till att ge redskap för att staka ut riktlinjerna framöver när det gäller målgrupp och våldsförståelse. Detta kan ge en grund för ett fortsatt bra och effektivt arbete till gagn för våldsutsatta unga kvinnor.

Materialet som ligger till grund för vår utvärdering är av oss genomförda intervjuer med socialsekreterare och med några av de anställda på Kruton samt en enkät som gått ut till samtliga anställda. Vi har också analyserat intervjuer med de placerade unga kvinnorna som systematiskt genomförts av de anställda på Kruton i samband med att kvinnorna flyttat därifrån.¹

Utvärderingens sammanhang

Efter en rad uppmärksammade mord på arabiska och kurdiska unga kvinnor, med kulmen efter mordet på Fadime Sahindal i januari 2002, har hedersrelaterat våld blivit en viktig politisk fråga i Sverige. Regeringen har tagit flera nationella och internationella initiativ för att uppmärksamma våld utövat i hederns namn. Ekonomiska resurser har tillförts, i en omfattning som saknar motstycke inom politikområdet mäns våld mot kvinnor, bland annat till fortbildning, projekt som arbetar med attitydpåverkan, skyddade boenden och kartläggningar. Mellan åren 2003-2007 satsar regeringen 180 miljoner kronor på ungdomar som utsätts eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld. Detta kan jämföras med den största satsning som gjorts på mäns våld mot kvinnor i Sverige, kvinnofridsreformen under

¹ Materialet presenteras närmare inledningsvis i de avsnitt som behandlar respektive aktörsgrupp (avsnitt 3-5).

andra hälften av 90-talet², där kostnaderna uppgick till sammanlagt 41 miljoner vilket inkluderade forskning, stöd till kvinnojourer, utbildning mm.³

En problematik i denna stora satsning är att den gjorts utan att en grundläggande diskussion om hur man definierar hedersrelaterat våld. I regeringens formuleringar har det exempelvis skett en glidning där man i den första satsningen från 2002 talade om insatser för *flickor* i ”patriarkala familjer” som utsatts för våld och hot⁴ för att i den satsning som presenteras i 2005 års budgetproposition tala om dito *ungdomar*.⁵ Regeringen menar att den grundläggande förklaringen till hedersrelaterat våld är en generell patriarkal ordning som präglar i princip alla samhällen (också det svenska), där våld mot kvinnor ses som det yttersta uttrycket för mäns överordning och kvinnors underordning. Men man hävdar också att hedersrelaterat våld är ”specifikt” och utövas i ”särskilt” patriarkala familjer (underförstått icke-svenska).⁶ Regeringens formuleringar implicerar här dels att satsningarna gäller ”de Andra” som tillhör en kultur som är annorlunda i jämförelse med den svenska, dels att det framför allt är ett generationsproblem som man först trott bara gäller unga kvinnor med numera också ser inkluderar unga män. Man förutsätter också att det finns ”generellt” och ”specifikt” våld mot kvinnor, vilket kan tolkas som att det förra inte kopplas till (svensk) kultur medan det senare är ett uttryck för (en annan) kultur.⁷

Om regering och andra aktörer inte klart definierar vad man avser i sina satsningar, tror vi att risken är stor att också det konkreta arbetet till gagn för våldsutsatta kvinnor och barn blir ineffektivt.⁸ Vi ser denna utvärdering som ett bidrag i arbetet med att ge ett bättre underlag för att formulera en hållbar förståelse av hedersrelaterat våld.

² SOU 1995: 60, Proposition 1997/98: 55

³ SOU 2004:121.

⁴ Näringsdepartementet 2002.

⁵ Justitiedepartementet 2004.

⁶ Näringsdepartementet 2002.

⁷ Jämför Eldén 2003.

⁸ Jämför SOU 2004:121.

Vår utgångspunkt: en könsmaktsförståelse av mäns våld mot kvinnor

Den grundsyn som präglar vår utvärdering är att hedersrelaterat våld, liksom mäns våld mot kvinnor utövat i andra kulturella sammanhang, måste förstås utifrån en könsmaktsförståelse.

En könsmaktsförståelse är, numera, den svenska regeringens officiella ståndpunkt och är inskriven i FNs och EUs dokument som rör mäns våld mot kvinnor.⁹ Med kvinnofridsreformen ifrågasattes, de då – och fortfarande – i svensk politik, forskning och ”vardagstänkande”, dominerande föreställningar om att våld mot kvinnor utövas av enstaka, avvikande män. Denna förståelse finns i flera varianter: den våldsutövande mannen antas uttrycka vanmakt, vara psykiskt sjuk, alkoholiserad eller från en främmande kultur.

Avvikelse-tänkandet förenas av att 1) våld blir ett marginellt problem, 2) våldets orsaker söks i det man antar skiljer våldsamma män från ”normala” män, 3) osynliggörande av en könad aktör och ett könat sammanhang, 4) ansvarsbefrielse av våldsutövande män – och alla män.¹⁰

Med kvinnofridsreformen kom en könsmaktsförståelse in i svensk politik, grundad i feministisk våldsforskning. När vi i denna utvärdering tar utgångspunkt i en könsmaktsförståelse, är det i enlighet med den vidareutveckling av den svenska regeringens officiella syn som, utifrån aktuell forskning, görs i betänkandet *Slag i luften*.¹¹

Enligt denna könsmaktsförståelse av mäns våld mot kvinnor hänger våldet samman med den diskriminering och de kränkningar kvinnor dagligen utsätts för på alla samhällets arenor; på jobbet, i familjen, på krogen, på gatan. Våldet kan inte förklaras utifrån olika former av avvikelse, utan är på flera sätt en normalitet i det svenska samhället och i de olika kulturella majoritets- och minoritetsgrupper som finns här.¹² Forskning visar att mansvåldet är statistiskt vanligt. Många män i Sverige utövar våld mot kvinnor och det är vanliga män som slår – de skiljer sig inte från andra när det gäller t ex alkoholvanor eller etnicitet.¹³ Mäns våld mot kvinnor kan med andra ord inte förstås som enstaka händelser utövade av avvikande individer utan konkret våldsutövning måste förstås i ett socialt och kulturellt sammanhang där kvinnor

⁹ SOU 2004:121.

¹⁰ Se t ex Wendt Höjer 2002, Lundgren 2004, Mellberg 2004.

¹¹ SOU 2004:121.

¹² Jfr Lundgren 2004.

¹³ Lundgren m fl 2001.

underordnas män och där många män utövar makt och våld. Mäns våld är ett problem inte bara för ”Dom Andra” utan något också ”Vi” lever med och måste ta ansvar för.

Med denna utgångspunkt blir det också möjligt att på olika sätt se samband och hålla samman olika våldsformer, våldsutsatta och våldsutövare. Det kan exempelvis handla om att se *sambanden mellan ”lindrigt” och ”grovt” våld* exempelvis i en misshandelsrelation, men också mellan det som idag ses som *olika typer av våld* – exempelvis hedersrelaterat våld, våld i nära relationer, våldtäkter, sexuella övergrepp, sexuella trakasserier. Vidare kan sambanden mellan olika våldsutsatta synliggöras. En mans våld mot sin maka är också våld mot gemensamma barn. Fysiskt våld, exempelvis med hänvisning till familjens heder som riktas mot en kvinna är ett hot mot alla andra kvinnor i familjen/släkten. Med en könsmaktsförståelse kan vi se hur *våld utövat av olika män hänger ihop* exempelvis i en gruppvåldtäkt eller där hot och våld utövas av ett manligt släktkollektiv. Mäns *våld på olika arenor* kan också förstås sammanhållet: kvinnor utsätts för mäns våld i hemmet av en man som hon har en kärleksrelation till liksom på offentliga arenor av män i andra typer av relationer (vänner, arbetskamrater, okända osv.).¹⁴

Till skillnad från avvikelsetänkandet synliggör en könsmaktsförståelse män som aktörer i våldsanvändning – och kvinnor och barn som våldsutsatta. Därför kommer vi i det följande att konsekvent tala om *mäns* våld mot kvinnor och inte, som så ofta nuförtiden ”våld i nära relationer” eller t o m ”kvinnovåld”. Mäns våld mot kvinnor och barn får konsekvenser för, och drabbar på ett eller annat sätt, alla kvinnor: fysiskt och sexuellt våld, hot och rädsla för våld är en del av kvinnors vardag.

Disposition

I nästa kapitel presenteras fakta om det skyddade boendet Kruton och dess verksamhet.

Därefter följer tre kapitel där vi presenterar hur handläggare, personal på Kruton samt de unga kvinnorna ser på Krutons verksamhet, målgruppen och våldsförståelse. Förutom nämnda områden har vi även valt att presentera exempelvis saker som kommit upp till förslag på förändring vad gäller Kruton verksamhet. Fokus i dessa delar ligger på målgrupp och

¹⁴ Lundgren med flera, 2001

våldsförståelse men vi har alltså valt att även ta med andra frågor som vi tycker är relevanta för utvärderingen. Avslutningsvis förs en kort diskussion i slutet av varje utvärderingsdel.

I de två sista kapitlen redogörs för våra slutsatser och råd inför framtiden.

2. Kruton, Stockholms stads skyddade boende för flickor

Kruton driver på uppdrag av Stockholms socialtjänstförvaltning ett skyddat boende för unga kvinnor som utsätts för så kallat hedersrelaterat våld. Boendet vänder sig till åldersgruppen 13-20 år. På Kruton arbetar man endast med de unga kvinnorna och Kruton tar inga aktiva kontakter med föräldrar eller övrig familj.

År 2002 beslutade socialnämnden att ett skyddat boende för våldsutsatta unga kvinnor skulle etableras. Beslutet verkställdes genom att omorganisera ett tidigare akut utredningshem för ungdomar där efterfrågan av akuta platser minskat. Befintlig personal på det akuta utredningshemmet samt lokaler övergick i det nuvarande skyddade boendet för unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld. Det ursprungliga uppdraget var att skydda de utsatta flickorna, medverka i stadsdelarnas utredning, vid behov erbjuda psykologisk- och psykiatrisk bedömning av flickan samt erbjuda skolutredning och undervisning om flickan inte kan gå kvar i sin skola.¹⁵ Dessa uppdrag har sedan 2002 utvecklats. Idag erbjuder Kruton skydd och omvårdnad dygnet runt, krisbearbetning, individuell plan för boendetiden utifrån flickans skyddsbehov, inventering och resursbedömning av nätverket, psykologutredning samt undervisning via Stockholms stads utbildningsförvaltning.¹⁶

I tidiga dokument angående Krutons verksamhet framgår att Kruton ska vända sig till flickor som utsätts för hot och våld av närstående.¹⁷ Senare dokument gör gällande att verksamheten ska vända sig till flickor som utsätts för hedersrelaterat våld.¹⁸ Detta trots att det är samma målgrupp som Kruton vänt sig till sedan 2002 då nuvarande verksamhet startades. Vad dessa olika formuleringar beror på är svårt att veta. Vi vill dock rikta uppmärksamhet på att det från uppdragsgivarens håll inte rått en entydig formulering av målgruppen över tid.

Förutom det skyddade boendet finns sedan 2004 ett stöd- och rådgivningscenter som vänder sig till unga kvinnor i åldrarna 13-20 år med utländsk härkomst som utsätts eller riskerar att utsättas för så kallat hedersrelaterat våld. På centret arbetar personal som tidigare arbetat på

¹⁵ Tjänsteutlåtande 2002-04-10, Kundorienterade verksamheter, Socialtjänstförvaltningen.

¹⁶ Ansökan om medel för finansiering av projekt "Kruton – skyddat boende för flickor", 2003-03-17.

¹⁷ Tjänsteutlåtande 2002-04-10, Kundorienterade verksamheter, Socialtjänstförvaltningen. Ansökan om medel för finansiering av projekt "Kruton – Skyddat boende för flickor" för tiden 1 januari till 31 december 2004.

¹⁸ Tjänsteutlåtande 2004-03-16, Kansliavdelningen, Socialtjänstförvaltningen.

det skyddade boendet. Centret vänder sig även till personal från socialtjänst, skola och ungdomsmottagningar som möter unga kvinnor som utsätts för så kallat hedersrelaterat våld i sitt arbete. Centret har byggt upp ett samarbete med föreningen Terrafem, en organisation som på ideell basis arbetar med utsatta flickor.¹⁹

Vår utvärdering omfattar endast det skyddade boendet Krutons verksamhet.

Boendet har 8 platser. De våldsutsatta unga kvinnorna placeras på Kruton av handläggare på socialtjänsten. Placeringarna sker enligt SoL eller är omhändertagande enligt LVU. Till Kruton kan de unga kvinnorna komma akut via socialjouren eller planerat via socialtjänstens handläggare. Det är de olika socialtjänsteförvaltningarna som betalar för de unga kvinnornas vistelse på Kruton. Under 2003 skrevs 37 unga kvinnor in på Kruton och genomsnittsåldern var 16.7 år. I genomsnitt bodde de unga kvinnorna 39.6 dygn på Kruton.²⁰

På Kruton arbetar idag 11 personer. Personalgruppen består av en verksamhetschef och en biträdande verksamhetschef samt nio behandlingsassistenter. Personalgruppen består av både kvinnlig och manlig personal.

Personalens arbete med de unga kvinnorna är strukturerat med hjälp av kontaktmannaskap. Varje ung kvinna tilldelas två kontaktpersoner. Av dessa två kontaktpersoner är minst en kvinnlig personal. Kontaktpersonerna erbjuder bland annat den unga kvinnan samtal samt hjälper henne i kontakterna med handläggare på socialtjänsten.

De unga kvinnorna som bor på Kruton har ett eget rum. På Kruton får de hjälp med olika praktiska saker som kan behöva lösas. Det handlar om allt från klädinköp till att ordna med nya legitimationer och advokathjälp.

Personalen erbjuder de unga kvinnorna fritidsaktiviteter till exempel bio-, musei- eller restaurangbesök. För de unga kvinnor som måste avbryta sin skolgång på grund av deras våldsutsatthet försöker personalen organisera skolgång i andra former på boendet eller genom

¹⁹ Informationsblad: Stockholm HVB Barn & Ungdom, Stöd- och rådgivningscenter för flickor/unga kvinnor med utländsk härkomst.

²⁰ Information från Krutons egna statistik: Uppgifter om inskrivna flickor 1/5-2002 – 31/12 2003

byte av skola. Beroende på hur hotbilden ser ut för kvinnan avgör personalen tillsammans med socialtjänstens handläggare om hon kan röra sig ensam utomhus eller om hon endast får gå ut i sällskap med personal från Kruton.

Krutons verksamhet är inriktat på unga kvinnor i kris. De unga kvinnorna erbjuds att samtala om sina situationer med personal. Kruton har bland annat två utarbetade samtalsmetoder, Nätverkskartor och Livslinjer. Dessa syftar till att medvetandegöra den unga kvinnan om sin situation samt att få en uppfattning om hennes hotbild. Nätverkskartorna fokuserar på vilka funktioner olika personer i den unga kvinnans närhet har. Genom nätverkskartor kan personalen få en uppfattning om vilka personer som utgör ett hot för den unga kvinnan samt om det finns personer som hon känner sig trygg med. Livslinjer fokuserar på den unga kvinnans liv över tid och om exempelvis hotbilden förändrats över tid.

3. Handläggarna

Materialet för denna del av utvärderingen består av tre intervjuer med handläggare som placerat våldsutsatta unga kvinnor på Kruton. Informanterna valdes slumpvis ut från en lista om sju handläggare som placerat unga kvinnor på Kruton som vi erhöll av personalen på Kruton. Frågorna berörde hur handläggarna ser på Krutons verksamhet, hur samarbetet fungerar, hur de arbetar med våldsutsatta unga kvinnor samt hur de förstår det våld som de unga kvinnorna utsatts för.

Materialet består även av sju intervjuer med chefer, handläggare och utvecklingsledare som arbetar på socialtjänstförvaltningar i Stockholm län.²¹ De sistnämnda intervjuerna berör inte Krutons verksamhet men de fångar upp hur personal inom socialtjänsten som arbetar med kvinnor som utsätts för mäns våld i hederssammanhang förstår våldet och hur de arbetar med våldsutsatta unga kvinnor.

Målgruppen

Handläggarna är alla ense om vilken målgrupp Kruton vänder sig till och deras uppfattning stämmer överens med Krutons uppdrag: flickor som utsätts för hedersrelaterat våld. För att placera en ung kvinna på Kruton bedömer handläggarna om hon utsätts för hedersrelaterat våld. (De bedömer även om hon är utsatt för våld eller inte, se rubrik: Våldsförståelse och Riskbedömningar).

²¹ Dessa intervjuer är genomförda inom ramen för Åsa Eldéns forskningsprojekt "Spänningsfullt föräldraskap". Tre av dessa intervjuer utgör materialet för analyser om socialtjänstens våldsförståelse i Anna Jutterdals c-uppsats: *Hedersrelaterat våld och "vanligt" mansvåld. Socialtjänstens förståelser tolkade ur ett feministiskt perspektiv*, 2005.

Handläggare skiljer ut de unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld och de kvinnor som utsätts för icke hedersrelaterat våld bland annat genom att lyfta fram yttre omständigheter som de menar skiljer gruppernas sammanhang åt.

Hedersrelaterat sammanhang

Flera förövare

Odemokratiska familjer

Våldet är öppet

Våldet är tydligt

Våldet är planerat

Icke hedersrelaterat sammanhang

En förövare

Demokratiska familjer

Våldet är hemligt

Våldet är otydligt

Våldet är oplanerat

När handläggarna bedömer om en ung kvinna utsätts för hedersrelaterat våld eller inte fokuserar de alltså på hur yttre omständigheter ser ut. Samtidigt är rådande samhällliga uppfattningar och definitioner av hedersrelaterat våld per se kopplade till unga kvinnor med annan etnisk bakgrund än svensk, vilket också handläggarna utgår ifrån. Men när de gör bedömningar om våldet är hedersrelaterat eller inte är det ovanstående yttre omständigheter som beskrivs som avgörande.

Handläggarna tror att det är bra att det är unga kvinnor med liknande erfarenheter som bor på Kruton. Unga kvinnor från icke hedersrelaterade familjer anses ha andra typer av problematik så som vagabondage eller missbruksproblem. Om man blandar dessa grupper skulle det kunna leda till att de unga kvinnorna från hedersrelaterade familjer som befinner sig i en svår situation exempelvis skulle kunna påverkas till att börja använda droger.

Handläggarna menar att Krutons boende passar bättre för äldre flickor. Trettonåriga flickor är för unga för att vara på Kruton. Handläggare menar att kvinnor som är i de övre tonåren är i en helt annan livssituation än trettonåringar. Det gör att trettonåringar kan få det problematiskt på Kruton. De kan dras med på saker av de äldre tjejerna som de yngre inte alls är mogna för.

Handläggarnas våldsförståelse

Våldets karaktär

Den unga kvinnan kan riskera att bli skickad till ett annat land, hotas till livet, riskera att bli bortgift mot sin vilja, utsätts för fysisk misshandel av olika slag. Ett annat skäl kan vara psykisk misshandel. Men den psykiska misshandeln är svår att komma åt menar handläggarna.

Våldets aktörer

Handläggarna menar att de som utsätter de unga kvinnorna för våld är: mammor, pappor, bröder och andra släktingar.

Förklaringar till våldet

Handläggarna pendlar mellan att förstå våldet som familjekonflikter, tonårsproblem, frigörelseproblem och de unga kvinnornas uppförande. De tre förstnämnda förklaringsmodellerna smälter ofta samman i handläggarnas resonemang. En flicka som är i de övre tonåren kan uppleva att familjen inte låter henne leva sitt eget liv. Hon får inte flytta hemifrån eller röra sig ute som hon önskar. Detta tolkar handläggarna som familjeproblem, tonårsproblem eller frigörelseproblem. När handläggarna förklarar problemet på detta sätt menar de att flickan har problem med föräldrarna som är ”pratbara”. Det vill säga handläggarna menar att det är möjligt att med hjälp av samtal påverka föräldrarna så att de tillåter dottern större frihet. Om det inte är möjligt att prata med föräldrarna om detta kan det vara läge att placera kvinnan på Kruton. I dessa fall handlar det, enligt handläggarna, inte om att kvinnan är utsatt för våld.

I de fall där handläggarna har tolkat problematiken som familjekonflikter påstår de inte att det går att förändra föräldrarnas normer för vad flickan får och inte får göra. Problemet är därmed pratbart men inte förändringsbart. Däremot hoppas handläggarna kunna så ett frö till förändring hos föräldrarna.

Enligt handläggarna kan det också handla om språkförbistringar. Föräldrar kan hota den unga kvinnan till döden eller att de ska skicka henne till ett annat land om hon inte gör som föräldrarna vill. Men handläggarna menar att det kan vara ett språkbruk, det vill säga att föräldrarna säger så men inte realiserar sina hot.

En annan orsaksförklaring som framkommer hos handläggarna är att det hedersrelaterade våldet orsakas av ett kollektivt system som bygger på att en kvinnas ”felaktiga” uppförande som kan befläcka en hel släkts heder. Därmed kopplas handläggarnas orsakstolkningar av det våld som unga kvinnor utsätts för till kvinnornas uppförande. Det leder till att våldet inte kopplas till förövaren och förstås i termer av mäns makt och kontroll över kvinnor utan till de unga kvinnornas uppförande.

Genom att koppla de unga kvinnornas våldsutsatthet till kvinnornas uppförande lägger handläggarna i vår tolkning ett stort ansvar på de unga kvinnor som utsätts för våld. (Detta redogörs för mer utförligt längre fram).

Riskbedömningar

Handläggarna gör en bedömning av hur rädd den unga kvinnan är för att bli misshandlad och hur hon reagerar när handläggarna säger att de måste kontakta hennes föräldrar. Om hon blir rädd för vad som ska hända henne om de kontaktar föräldrarna och denna rädsla bedöms som trovärdig är det skäl för placering. *Hur* den unga kvinnan berättar om den våldsutsatthet hon befinner sig i är alltså avgörande för om handläggarna beslutar sig för att placera eller inte. Därmed läggs ett stort ansvar på den unga kvinnan också när det gäller att bedöma risker.

Handläggarna bedömer även riskerna utifrån *hur mycket* våld de tror att den unga kvinnan klara av att stå ut med. En örfil är inget skäl för placering medan upprepat fysiskt våld kan vara skäl för placering. Dessutom är handläggarnas bedömning av den unga kvinnans trovärdighet avgörande för om ska placeras eller inte. Även i detta resonemang läggs ett stort ansvar på den unga kvinnan för om hon ska bli placerad eller inte.

Det finns handläggare som menar att det är lättare att placera en flicka på Kruton som de sedan tidigare har kännedom om. Det vill säga att de redan bedömt hennes situation och känner sig säkra på att hon behöver skyddas. Att Kruton är ett skyddat boende där unga kvinnor kan bo medan utredning pågår blir för vissa handläggare alltså problematiskt. Framför allt bygger detta resonemang på att handläggarna inte känner sig bekväma i att ”lyfta ut” en ung kvinna ur familjen för att utreda hennes situation. Handläggarna som resonerar på detta sätt vill så att säga ha gjort en utredning på den unga kvinnan innan de placerar. I praktiken torde detta öka risken för att en ung våldsutsatt kvinna fortsätter att utsättas för våld.

Ett bra praktiskt samarbete

Handläggarna tycker att samarbetet med Kruton fungerar bra. Krutons personal är lätta att få tag på per telefon och det är lätt att få möten till stånd. Administration av praktiska saker kring den unga kvinnan fungerar smidigt. De uppföljningsmöten som hålls är bra. Krutons journalanteckningar som faxas varje vecka uppskattas också.

Kruton förbereder de möten som hålls mellan handläggare, den unga kvinnan och Krutons personal på ett bra sätt. Handläggarna uppskattar att Kruton hjälper till med utredningen kring flickan genom enskilda samtal med flickan och att Kruton har kompetens när det gäller att kunna prata med flickan om hot.

Kruton har ett bra skyddstänkande. Det ses som positivt att Kruton är ett boende för unga kvinnor med liknande bakgrund och som kommer från liknande sammanhang. Det leder till att de unga kvinnorna kan känna samhörighet och trygghet.

Att Krutons personal stöttar flickan tycker handledarna är bra, trots att detta även innebär vissa problem. (Detta återkommer vi till längre fram).

Handläggare uppfattar det som positivt att Krutons personal kan vara med på möten mellan den unga kvinnan, föräldrarna och handläggare och att Kruton i dessa samtal står för ett tydligt perspektiv som fokuserar på flickan.

Det är även bra att handläggarna kan ringa och rådfråga personalen på Centret innan de eventuellt placerar en ung kvinna på Kruton. Handläggarna uppskattar även att de unga kvinnorna själva kan vända sig till centret.

Svårigheter i samarbetet med Kruton

Det finns handläggare som riktar kritik mot att Kruton väljer att fokusera på den unga kvinnan. De menar att Kruton får ett uppdrag av dem eftersom de betalar för placeringen av den unga kvinnan. Och om de då ber Kruton att jobba med den unga kvinnan så att hon vill träffa sina föräldrar ska Kruton göra det. I detta resonemang krockar alltså Krutons uppdrag med hur handläggare förstår problematiken kring flickan. (Se vidare nedan). Det finns handläggare som menar att Kruton kanske till och med skulle bestämma att: nu ska du träffa dina föräldrar. Att endast fokusera på vad den unga kvinnan vill och hennes upplevelse ses

som ett problem. Denna kritik tycks främst gälla när flickan är ung. Om hon är äldre och ändå snart ska flytta hemifrån ses inte Krutons fokus på flickan som lika problematiskt.

Handläggare menar att de, till skillnad från Kruton, arbetar utifrån en helhetsbild eftersom handläggarnas uppdrag utgår från ett familjeperspektiv. Familjeperspektivet innebär att de möter och samtalar med både föräldrar och den unga kvinnan. Handläggarna och Krutons personal kan ibland göra olika bedömningar av den unga kvinnans situation. Det kan till exempel handla om att handläggarna bedömer att den unga kvinnan ska flytta hem igen medan Kruton bedömer att hon inte borde flytta hem. Handläggarna menar att de olika bedömningarna beror på att Kruton inte har den helhetsbild som handläggarna besitter eftersom Kruton endast fokuserar på den unga kvinnans situation.

Vissa handläggare har även svårt att förstå varför inte föräldrar ska kunna få kontakta de unga kvinnorna medan de är på Kruton. Även här menar handläggare att då de har helhetsbilden eftersom de har träffat föräldrarna så kan de bedöma om det är ett problem eller inte att föräldrarna försöker kontakta flickan per mejl eller telefonsamtal.

Det finns handläggare som kritiserar Kruton för att till varje pris inte vilja att flickan ska flytta hem igen.

Vidare riktas kritik mot att unga flickor har samma regler som de äldre. Det finns handläggare som menar att yngre flickor borde ha andra regler än de äldre exempelvis vad gäller hur länge de får vara ute på kvällarna.

Saker som Kruton kan förbättra

Handläggarna skulle önska att de unga kvinnorna fick stanna längre på Kruton. De uppfattar Kruton som ett akut skyddat boende där unga kvinnor inte ska stanna någon längre tid. Handläggarna menar att de ibland skulle behöva utföra utredningar i upp mot ett år för att verkligen förstå flickans situation och hotbild. Under denna tid skulle det alltså vara önskvärt med ett boende för de unga kvinnorna.

Det finns handläggare som skulle vilja ha samtal med personal på Kruton där den aktuella unga kvinnan inte är med. Det kan röra sig om samtal om vad föräldrarna tycker eller föräldrarnas version av situationen som handläggaren inte vill att flickan ska ta del av.

Personalen på Kruton måste ha en bättre förståelse för att det kan ta tid innan de får beslut om vissa praktiska saker som rör flickan.

Vissa handläggare skulle önska att Kruton själva bestämde om exempelvis utgångstider för de unga kvinnorna.

Avlutande diskussion

Krocken mellan familjeperspektiv och fokus på den unga kvinnan

I handläggarnas resonemang framkommer det tydligt att det kan bli en krock mellan deras familjeperspektiv och Krutons fokus på den unga kvinnan. Socialtjänstens familjeperspektiv verkar utgå från grundantagandet att alla föräldrar vill sina barn väl. När familjeperspektivet beaktas riskerar fokus förflyttas från de unga kvinnornas våldsutsatthet. Det är till och med möjligt att tala om att handläggare kan ha svårt att överhuvudtaget förstå de unga kvinnornas situationer i termer av att de är utsatta för våld. Det visar sig inte minst i resonemang om att den uppkomna problematiska situationen beror på familjeproblem eller tonårsproblem. Om handläggare förstår problematiken utifrån att det handlar om ett familjeproblem är det själva problemet i familjesystemet som ska åtgärdas. Det kan handla om att handläggarna förstår situationen som att den unga kvinnan och föräldrarna inte kommer överens om regler eller om hon ska få flytta hemifrån eller inte. Därmed finns inte våld med i bilden och den unga kvinnan riskerar att fortsatt utsättas för våld.

Handläggarnas familjeperspektiv får även konsekvenser för de unga kvinnorna under vistelsen på Kruton. Det är två olika förståelser som står emot varandra, familjeproblem eller en ung kvinna som utsätts för våld. Den våldsutsatta unga kvinnan kan i dessa lägen utsättas för hård press av socialtjänsten. Pressen kan handla om att handläggarna som utifrån sitt familjeperspektiv menar att den unga kvinnan ska ta emot hälsningar och brev från familjen. Det handlar också om att handläggarna i dessa lägen ofta vill att den unga kvinnan ska träffa föräldrar på möten för att diskutera den uppkomna situationen. (Se vidare utvärderingsdelen av de unga kvinnorna). Handläggarnas sätt att arbeta leder till att de unga våldsutsatta

kvinnorna ibland måste ta emot hälsningar eller möta dem som utsatt henne för våld. Krocken mellan handläggarnas familjeperspektiv och Krutons fokus på den unga kvinnan handlar alltså om huruvida man förstår att den unga kvinnan är våldsutsatt eller inte. Därmed är inte problemet att Kruton fokuserar på den unga kvinnan utan problemet är att handläggarnas familjeperspektiv tycks kunna leda till att den unga kvinnan inte förstår som våldsutsatt.

Problematiken med målgruppen kopplat till våld

När handläggare talar om målgruppen fokuserar de yttre omständigheter som kontrasteras till yttre omständigheter kring unga kvinnor i icke hedersrelaterade sammanhang. Det kan handla om att de unga kvinnorna lever i odemokratiska familjer, att våldet är öppet och planerat. Detta leder till att det våld som de unga kvinnorna utsätts för och de aktörer som utsätter den unga kvinnan för våld skymms och till och med tenderar att försvinna. De problem som de unga kvinnorna antas ha hänskjuts alltså till det att de lever i ett sammanhang som är olikt ”det svenska”. Det framstår som om att om de unga kvinnorna bara kunde få leva som svenska unga kvinnor skulle problematiken vara löst. Detta framkommer bland annat när handläggarna talar om ”pratbara” problem. Detta synsätt kan leda till att de våldsutsatta unga kvinnornas situation inte tas på det allvar som situationen kräver.

Värt att notera är att samtidigt som handläggare framställer omständigheterna kring våldet i hedersrelaterade sammanhang som planerat och öppet och därmed som synligt verkar det vara svårt att förstå våldet som våld. Jämför med diskussionen ovan som berör familjeperspektiv och familjeproblem/tonårsproblem.

4. Personalen

Materialet för denna del av utvärderingen bygger dels på enkäter och dels på intervjuer. Enkäterna bestod av 11 frågor som alla i personalen på boendet ombads svara på skriftligen. Frågorna berörde hur personalen förstår det våld som de unga kvinnorna på boendet utsätts för, målgruppen, verksamheten på boendet, samarbetet med handläggare, manlig personal, utvecklingsområden samt kompetens- och utbildningsområden. Alla som besvarat enkäten är anonyma. Av elva i personalgruppen svarade tio stycken på enkäten.²²

Intervjuerna är gjorda med tre stycken i personalen på boendet samt en intervju med en anställd på centret som tidigare arbetat på boendet. Dessa informanter valdes ut slumpvis utifrån en lista över anställda på Kruton. Intervjuerna tog upp samma frågor som de som ställdes i enkäten men intervjusituationen möjliggjorde mer utförliga svar och följdfrågor.

Målgruppen

När det gäller att Kruton vänder sig till unga kvinnor är samstämmigheten stor i personalen om att detta är rätt målgrupp vad gäller kön, ålder och erfarenheter. Flickorna har ofta dåliga erfarenheter av män och därför behöver de unga kvinnorna en fristad. Vidare framkommer att personalen menar att det är bra med endast unga kvinnor för att de kan känna samhörighet och trygghet med varandra. Trots samstämmigheten kring målgruppen unga kvinnor framkommer det att det kanske skulle kunna vara okej om även unga män bodde på Kruton.

Samstämmigheten är även stor när det gäller att målgruppen endast är kvinnor som utsätts för våld i hedersrelaterade sammanhang. Unga kvinnor som kommer från liknande sammanhang har lättare att känna igen sig i andras situation. Unga kvinnor från hederssammanhang är väl medvetna om att skyddstänkandet är viktigt. ”De berättar inte för andra och äventyrar inte varandras säkerhet.” Om det skulle bo unga kvinnor från icke hedersrelaterade familjer på Kruton är personalen rädd för att de inte har samma medvetenhet om skyddsbehovet.

En annan aspekt som framkommer är att det våld som unga kvinnor i hedersrelaterade sammanhang utsätts för är speciellt. Bland annat beroende på att unga kvinnor som utsätts för

²² En i personalen var sjukskriven vid tillfället då enkäterna skulle besvaras.

hedersrelaterat våld inte har något stöttande nätverk runt sig. Medan unga kvinnor som utsätts för våld i andra sammanhang antas ha stöttande nätverk i sin omgivning. Därmed anses skyddsbehovet vara högre för våldsutsatta unga kvinnor i hederssammanhang.

Ytterligare en linje som framkommer är att Krutons uppdrag är att arbeta med unga kvinnor som utsätts för våld i hederssammanhang. Uppdragsbeskrivningen styr alltså målgruppstänkandet.

Det finns en samstämmighet bland personalen att unga kvinnor i tretton- fjortonårsåldern kräver en annan typ av bemötande än ”äldre” unga kvinnor. ”Det kan vara svårt för yngre flickor att bo på Kruton med många vuxna som avlöser varandra.” Det framkommer förslag om att tretton- fjortonåringar skulle kunna bo jourhem eller hos jourfamilj om dessa instanser hade kunskap om våld och skyddsaspekter. Å andra sidan finns det fördelar med att yngre kvinnor kan bo på Kruton. Bland yngre kvinnor är det lättare att komma åt och arbeta med deras våldsutsatthet innan våldet ”gått för långt”.

De unga kvinnorna står i fokus

Det finns en samstämmighet i att det är viktigt att de unga kvinnornas berättelser och upplevelser står i fokus. ”De är mest utsatta och behöver eget stöd.” Personalen stöttar flickorna gentemot handläggare och föräldrar. Att odelat tro på de unga kvinnornas berättelser och inte ifrågasätta ses som en förutsättning för att skapa tillit hos de unga kvinnorna som befinner sig i mycket svåra situationer. Fokuseringen på de unga kvinnorna och att enbart stötta dem leder till att de unga kvinnorna förstår att det inte är de som är problemet.

De unga kvinnorna beskriver att de inte blivit trodda av handläggare och föräldrar. (Se vidare: De unga kvinnorna). Personalen ser sitt fokus på de unga kvinnorna som ett brott mot hur de unga kvinnorna ofta tidigare blivit bemötta av handläggare och föräldrar.

Våldsförståelse

Våldets karaktär

Personalen menar att de unga kvinnorna utsätts för verbala kränkningar, hot om bortgifte, mordhot, fysisk och psykisk misshandel, nedvärderande kränkningar och tillmälen. De unga kvinnorna är hårt kontrollerade och förtryckta.

Våldets aktörer

”Alla kan utsätta flickorna för våld” Det är företrädesvis pappor och bröder som utsätter de unga kvinnorna för våld. Men det kan även vara mammor, farbröder, morbröder och andra släktingar i den unga kvinnans närhet.

Förklaringar till våldet

Det finns olika våldsförståelser i personalgruppen. Det våld som de unga kvinnorna är utsatta för förstås bland annat utifrån en hederskultur. Utifrån detta beskrivs våldet sprunget ur att kvinnors sexualitet ska kontrolleras. ”Hotet och våldet är kopplat till hederstänkandet, dvs. kvinnans sexualitet ska kontrolleras” Detta kan innebära att de unga kvinnorna har en mycket begränsad rörelsefrihet och att de inte får umgås med vem de vill. Våldet kopplas till en kultur eller ett system som är annorlunda i jämförelse med den svenska kulturen. Våldet förstås också tillhörande ett kollektivistiskt system där kollektivet, vilket kan vara familj och släkt, tillsammans kontrollerar den unga kvinnan på olika sätt. Det våld som unga kvinnor utsätts för i icke hedersrelaterade familjer menar personalen ser annorlunda ut.

Våldet förstås också utifrån mäns makt och kontroll över kvinnor. I dessa beskrivningar finns ovanstående former av våld med, men grundorsaken anses vara mäns makt och kontroll över kvinnor. ”Männen ska ha kontroll över kvinnorna.” Oavsett vilka som utsätter den unga kvinnan för våldet ses våldet som ett uttryck för en könsmakstordning. Det hedersrelaterade våldet skiljs alltså inte här ut som ett lika specifikt fenomen skilt från mäns våld mot kvinnor i icke hedersrelaterade sammanhang. Våldet förstås också som latent och att våldet kan fortsätta över tid även lång tid efter det att den unga kvinnan flyttat från Kruton.

Riskbedömning

Personalen använder bland annat nätverkskartor och livslinjer som metod för att prata med de unga kvinnorna om deras livssituation och deras våldsutsatthet. Genom dessa samtal

utkristalliserar sig bland annat hur den unga kvinnans hotbild ser ut. När personalen bedömt hotbilden kan de avgöra om flickan får röra sig utomhus ensam eller om hon måste vistas ute tillsammans med personal. Nätverkskartor och livslinjer bidrar även till att förstå om det är speciella geografiska platser som är mer hotfyllda än andra.

Personalen lyfter på detta sätt ansvar från de unga kvinnorna i att bedöma hur stor risk hon utsätter sig för i olika situationer. Den unga kvinnan får inte själv avgöra om hon kan gå ut ensam eller på vilka platser hon kan röra sig utan risker.

Att det är viktigt att lyfta ansvaret från den unga kvinnan när det gäller riskbedömningar framkommer även uttryckligen i intervjuer och enkäter med personalen. De menar att den våldsutsatta unga kvinnan inte ska behöva ta ansvaret för att göra riskbedömningar utan att det är personalens ansvar.

Samarbetet med socialtjänsten

Personalen menar att samarbetet med socialtjänsten både kan fungera bra och dåligt. Det handlar om vilken inställning handläggarna har till mäns våld mot kvinnor och om handläggarna ser mäns våld mot kvinnor som en maktutövning samt om vem som står i fokus – den unga kvinnan eller familjen. När handläggarna och personalen har en samsyn fungerar samarbetet bra.

När det fungerar mindre bra uttrycker personalen att det kan handla om att handläggarna fortfarande arbetar efter gamla normer som handlar om att föräldrarna måste kontaktas i ett initialt skede av en utredning och flickan och föräldrarna ska ha en dialog. Personalen menar att det till och med finns handläggare som sätter föräldrarna i fokus och tror mer på dem än på de unga kvinnorna. Handläggarna kan enligt personalen även förstå flickornas problematik i termer av tonårsproblem.

Handläggarnas attityder kan också ställa till problem i den praktiska verksamheten. Det finns handläggare som förmedlar hälsningar och brev från föräldrarna till flickan samt kräver att flickan ska ställa upp på möten med föräldrarna. Detta förhållningssätt stämmer inte överens med hur Kruton vill arbeta med flickornas berättelse och situation i fokus. Personalen menar att när handläggarna har detta förhållningssätt försätts flickorna under hård press.

Tvåkönad personalgrupp

Personalen är splittrad vad gäller huruvida män ska arbeta på Kruton eller inte, framförallt när det gäller om män ska arbeta i själva behandlingsarbetet med de våldsutsatt unga kvinnorna. När personal har en positiv inställning till manlig personal menar man att det är bra för unga kvinnorna med goda manliga förebilder. Det är dock viktigt att den manliga personalen är äldre. Manlig personal visar också att det finns män som tar ställning mot våld. Vidare menar man att de unga kvinnorna känner sig trygga när män arbetar på Kruton. De unga kvinnorna är vana vid att träffa män i till exempel skolan därför är det inget problem att män arbetar på Kruton. Det våld som de unga kvinnorna utsätts för sanktioneras även av kvinnor i deras närhet och även kvinnor kan utsätta dem för våld och därför förstår säkert flickorna skillnaden på män som utsätter dem för våld och män som inte utsätter dem för våld.

När personal menar att män inte ska arbeta på Kruton motiveras det med att flickorna har dåliga erfarenheter av män, då det ofta är män som utsatt dem för våld. Männerna kan därför uppfattas som ett hot för de unga kvinnorna och de kan känna sig obekväma och rädda i situationer där män finns.

Vidare får en tvåkönad arbetsgrupp konsekvenser i det dagliga arbetet då manlig personal exempelvis inte ska väcka de unga kvinnorna eller handla kläder med de unga kvinnorna. Dessutom kan inte män tala med de unga kvinnorna om svåra saker som de upplevt exempelvis övergrepp. Den manliga personalen kan inte heller prata med kvinnorna om menstruation eller graviditeter. Detta leder till att det blir ett merarbete för den kvinnliga personalen.

Att det arbetar män på Kruton leder till begränsningar för de unga kvinnor som bär slöja. När det endast är kvinnor som arbetar kan de ta av sig slöjan, medan när män arbetar bär de slöja.

Kruton arbetar med två kontaktpersoner för varje ung kvinna. Av dessa kontaktpersoner ska alltid en vara kvinnlig personal. När det gäller skälen till att han minst en kvinnlig kontaktperson finns det olika förklaringar bland personalen. En orsak till att minst en kontaktperson ska vara kvinna anses vara att kvinnlig personal kan få en djupare kontakt med de unga kvinnorna och att de i sin egenskap av kvinnor kan tala om specifikt kvinnliga saker. Men det finns personal som å andra sidan menar att både manlig och kvinnlig personal kan

tala med de unga kvinnorna på ett likvärdigt sätt. I den senare ståndpunkten kan kritik mot det rådande systemet med minst en kvinnlig kontaktperson urskiljas.

Den andra strömningen menar att det måste finnas minst en kvinnlig kontaktperson för att de unga kvinnorna ska ha möjlighet att prata med en kvinna istället för en man om de känner sig obekväma eller rädda för män. Då de unga kvinnorna ofta utsatts för våld av män menar man att de unga kvinnorna kan känna sig mer bekväma med att få prata med en kvinna.

Den praktiska verksamheten på Kruton och utvecklingsområden

Vi har valt att ta med vad personalen är nöjd med när det gäller Krutons verksamhet, utvecklingsområden samt hur de ser på kompetens i utvärderingen. Detta för att vi tror att dessa synpunkter kan vara värdefull information i verksamhetens fortsatta arbete. Det finns dock synpunkter nedan som vi inte behandlar i själva utvärderingen.

Personalen är nöjd med:

- det fysiska och psykiska omhändertagandet av de unga kvinnorna.
- hur de tar emot unga kvinnor i kris.
- att de tar de unga kvinnorna på allvar och alltid sätter dem i fokus.
- det utarbetade kontaktmannskapet.
- hur de kan presentera olika lösningar för de unga kvinnorna.

Personalen skulle vilja:

- utveckla metoder så att tiden för vidare placering av de unga kvinnorna går fortare.
- få till stånd en skolverksamhet för de unga kvinnor som tvingas avbryta sin skolgång.
- kunna erbjuda de unga kvinnorna bättre vardagsaktiviteter, speciellt för de unga kvinnor som är begränsade i sin rörelsefrihet.
- utveckla metoder för gruppverksamhet för de unga kvinnorna i form av exempelvis gruppsamtal om olika svåra situationer som de varit med om.
- öka betoningen på våld och makt i samtal med de unga kvinnorna om det våld som de utsätts för.
- upparbeta kontakter med olika arbetsplatser som kan tänka sig ta emot de unga kvinnorna som praktikanter under deras vistelse på Kruton.

- upparbeta fler alternativa lösningar vad gäller boende för de unga kvinnorna när de lämnar Kruton.
- utveckla samarbetet med frivilligorganisationer.
- skapa nya nätverk för de unga kvinnorna som väljer att lämna sin familj.
- skapa bättre kontinuerlig kontakt med de unga kvinnorna när de flyttar från Kruton.
- utveckla en bättre samsyn i personalgruppen i hur arbetsgruppen ser på de unga kvinnornas situation på ett generellt plan.
- bli bättre på att vara tydliga mot socialtjänsten i hur Kruton arbetar.
- bli bättre på att hävda den kompetens om våldsutsatta unga kvinnor som personalen besitter.
- upparbeta en bättre och mer naturlig kontakt mellan boendet och centret.
- utveckla metoder för att arbeta med familjen i de fall där de unga kvinnorna flyttar hem.
- åldersgränsen för målgruppen skulle kunna höjas.

Kompetenskrav och kompetensutveckling

För att arbeta på Kruton menar personalen att man behöver kunskap och kompetens om:

- mekanismerna som styr i hederssammanhang och svårigheterna för de unga kvinnorna att lämna sin familj.
- olika kulturer.
- hur man hanterar personer i kris.
- mäns våld mot kvinnor samt hedersrelaterat våld.
- unga kvinnors reaktioner på mäns våld och hot.
- skillnader mellan mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld.

Personalen skulle vilja ha mer utbildning om/i:

- mottagandet när unga kvinnor kommer till Kruton.
- lagstiftning.
- migrationsverket och invandring.
- mäns våld mot kvinnor och så kallat hedersrelaterat våld.
- språk som arabiska, persiska och turkiska.

Avslutande diskussion

Målgrupp

Personalen är enig i att de arbetar med ”rätt” målgrupp. Detta kan förstås utifrån att målgruppen: flickor som utsätts för hedersrelaterat våld, ligger i det uppdrag som Kruton har. Att det är denna specifika målgrupp av unga kvinnor som Kruton vänder sig till motiverar personalen med att det våld som de utsätts för är specifikt i förhållande till det våld som unga kvinnor i ”andra” sammanhang utsätts för. Därmed leder både uppdragsgivarens och personalens förståelser av våld till att separera olika våldsformer från varandra. Det innebär vidare att aktörer, dvs. personer som utsätter de unga kvinnorna för våld tenderar att försvinna ur fokus. Aktörerna avser i båda sammanhangen främst män och våldet är i båda sammanhangen ett uttryck för mäns makt och kontroll över kvinnor. Utifrån detta kan det vara problematiskt att avgränsa målgruppen till unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld.

Ovanstående resonemang är också viktigt när det gäller personalens önskan om att i samtal kunna fokusera de unga kvinnornas våldserfarenheter. Beroende på hur både målgrupp och våldsförståelse ser ut kommer samtalen att falla ut olika. Om personalen samtalar med de unga kvinnorna utifrån att deras situation är specifik samt utifrån en förståelse om att inte förstå deras våldsutsatthet i termer av mäns makt och kontroll över kvinnor kan det leda till att flickorna fokuseras. Att flickorna fokuseras i samtalet om våld kan innebära att de själva tar på sig skuld och ansvar. Om personalen istället i samtal fokuserar på att det våld de unga kvinnorna utsätts för handlar om mäns makt och kontroll oavsett sammanhang kan ansvaret förflyttas till män. I detta avseende hänger alltså målgrupp och våldsförståelse samman.

Krocken mellan fokus på flickan och familjeperspektiv

När handläggare har ett familjeperspektiv i arbetet med de unga kvinnorna kan detta leda till problem och svårigheter i samarbetet med socialtjänsten för Krutons personal. Det är tydligt att Krutons fokus på de unga kvinnorna är brott mot familjeperspektivet som är en stark inrotad tradition inom socialtjänsten. Fokus på de unga kvinnorna kan bidra till att även deras våldsutsatthet fokuseras. Medan handläggarnas familjeperspektiv riskerar att osynliggöra att de unga kvinnorna är våldsutsatta.

Kopplingen våldsförståelse, manlig personal samt kompetenskrav

En intressant iakttagelse är att *hur* personalen förstår och beskriver det våld som de unga kvinnorna utsätts för kan kopplas samman med vad personalen tycker om att det arbetar manlig personal på det skyddade boendet samt vad de anger för kompetenskrav.

I de fall där personal uttryckligen beskriver våldet utifrån mäns makt och kontroll är de överlag skeptiska till manlig personal. När personal beskriver våldet utifrån en hederskultur och mer fokuserar på olika typer av våld är de inte skeptiska till manlig personal. De förstnämnda menar att det kan vara svårt för de unga kvinnorna att möta män (i vart fall i det akuta skedet) därför att de unga kvinnorna oftast har utsatts för våld av män. Medan de sistnämnda menar att flickorna kan skilja på män som utsätter dem för våld och män som inte utsätter dem för våld. Därmed kan manlig personal vara en positiv förebild för flickorna. Det är dock viktigt att den manliga personalen är äldre.

På samma sätt hänger förståelse av våldet som de unga kvinnorna utsätts för ihop med hur personalen ser på kompetenskrav. De som uttryckligen förstår våldet i termer av mäns makt och kontroll menar att det är viktigt med kunskaper hos personalen om våldsutsatta kvinnor, mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld, icke hedersrelaterat våld och kvinnors upplevelser av att vara våldsutsatt. De som förstår våldet utifrån att de unga kvinnorna utsätts för olika typer av våld men som inte kopplas samman med mäns makt och kontroll över kvinnor inte anser att personalen behöver kompetens om våld, mäns våld osv. Istället ges förslag på andra kompetensområden som inte har med våld att göra. Det kan vara alltifrån språkkunskaper till juridiska kunskaper.

Vissa handläggare och vissa i personalgruppen har alltså det gemensamt att de inte förstår det våld som de unga kvinnorna utsätts för i termer av mäns makt och kontroll. Det som skiljer handläggare och personal åt är att personalen, oavsett våldsförståelse, konsekvent har de unga kvinnorna i fokus.

5. De unga kvinnorna

Målet har varit att vi ska intervjua unga kvinnor med det har visat sig att de är svåra att få tag på. Vi har därför valt att använda de intervjuer som personalen på Kruton genomfört med unga kvinnor som bott hos dem. Materialet bygger på nio intervjuer med unga kvinnor som flyttat vidare från Kruton.

Det finns olikheter när det gäller personalens frågor till de unga kvinnorna och de frågor som vi ställt till handläggare och personal på Kruton. Det är i huvudsak tre områden som utgör olikheten i intervjuerna. Frågorna som är ställda i personalens intervjuer är inte fokuserade på de unga kvinnornas våldsförståelse i samma utsträckning som gjordes i intervjuer som vi genomfört med handläggare och personal. Det finns även skillnader när det gäller frågor om personalens sammansättning vad gäller att det finns både manlig och kvinnlig personal. Skillnader finns även när det gäller hur frågor om målgruppen för Kruton är ställda.

Det kan ses som problematiskt att vi använder de intervjuer som personalen genomfört med flickorna. De unga kvinnorna kan exempelvis ha svårt att framföra kritik och därmed ge en alltför positiv bild eftersom det är personal som ställt frågorna. I intervjumaterialet framkommer dock att de unga kvinnorna även framfört kritik.

Vi menar trots allt att det är värdefullt för denna utvärdering att även ta med de intervjuer som personalen genomfört med de unga kvinnorna. Men man ska ha ovanstående resonemang i beaktande när man läser utvärderingen. Eftersom vi inte har ett eget intervjumaterial till denna del är analysen inte lika djupgående som i de två övriga delarna.

Målgruppen

De unga kvinnorna uttrycker lite olika erfarenheter av att bo tillsammans med flickor som kommer från liknande sammanhang med liknande erfarenheter. Överlag är de positiva och menar att de kan dela sina sorger och problem med varandra. Det finns unga kvinnor som varit rädda när nya flickor flyttar in på Kruton. Rädslan handlar om att det kan vara svårt att träffa unga kvinnor som man känner sedan tidigare. Det framkommer även att åldersspannet för målgruppen, 13-20 år är för stort. Äldre flickor kan tycka att det är jobbigt och svårt med de yngre flickorna.

De unga kvinnornas våldsutsatthet

Våldets karaktär

Det rör sig om hot, fysisk och psykisk misshandel. Många känner sig hotade till livet. ”Jag mår dåligt hemma och blir hotad och man vet aldrig när man ska bli dödad av min familj.”

Våldets aktörer

De unga kvinnorna vittnar om olika typer av våld från män.

Orsaker till våldet

Flera beskriver att de blir hotade och misshandlade för att de inte vill gifta sig med den man som familjen valt eller för att de har pojkvän som familjen inte accepterar. De vittnar också om att skilsmässa inte accepteras i fall där de är gifta och att detta leder till att hon hotas. Det handlar också om flickor som är begränsade i sin rörelsefrihet.

Det finns unga kvinnor som beskriver hur de flyttat hem efter vistelsen på Kruton och hur de efter en tid flyttat från familjen igen. Detta beror på att familjen åter börjat hota och misshandla henne.

Vistelsen på Kruton

”Kruton var den bästa upplevelsen som jag har haft. Jag skulle aldrig ha trott att jag skulle få komma till en plats som kändes så trygg och bra.”

De unga kvinnorna uppskattar att personalen på Kruton inte pressar dem till att ha kontakt eller gå på möten med familjen. Det kan vara svårt att ha kontakt med föräldrarna under tiden de unga kvinnorna bor på Kruton. De menar att om man ska ha det måste man vara mycket stark för att inte manipuleras och inte lägga skuld på sig själv för det som hänt. De unga kvinnorna upplever att personalen inte påverkar dem i sina beslut utan ställer frågor som gör att de kan tänka efter själva.

Överlag upplever de unga kvinnorna att personalen var tillgänglig för samtal hela dygnet.

”Att få prata ut är en hjälp så att inte allt sitter kvar. Det var skönt att säga: nu vill jag prata och så kunde man prata direkt med någon.”

Att få känna både fysisk och psykisk trygghet upplevdes som mycket viktigt. Vidare uppskattas praktisk hjälp med till exempel legitimation, poste restante och kontakter med myndigheter.

Det uttrycks önskan om att personalen ska planera gemensamma aktiviteter som uppmuntrar till samtal mellan flickorna om deras svåra situationer. Det skulle kunna vara genom någon form av sportaktiviteter eller sällskapsspel. Men även genom gruppsamtal som syftar till att medvetandegöra de unga kvinnorna om deras gemensamma erfarenheter.

Tvåkönad personalgrupp

Det finns unga kvinnor som tycker det är jobbigt att det arbetar manlig personal på Kruton. De menar att de flesta tjejer som kommer till Kruton är muslimer och att muslimska unga kvinnor inte är vana vid att träffa män eller att familjen förbjudit dem att träffa män. Men det handlar också om att då de unga kvinnorna kan ha blivit våldtagna av en man och då kan de känna sig otrygga med manlig personal.

Det finns också unga kvinnor som inte nämner könstillhörigheten på personalen överhuvudtaget. Det framgår då inte om de tycker att det är ett problem eller inte.

Önskningar

Det finns önskemål från de unga kvinnorna att Kruton borde erbjuda flera olika sorters aktiviteter. De menar att det kan bli enformigt att exempelvis gå på bio. Det finns de som önskar att personalen skulle ha mer tid för de unga kvinnorna.

Efter Kruton

Det finns unga kvinnor som flyttat hem för att de inte orkat vänta på att få ett annat boende efter Kruton. I dessa fall kan de önska att de fått mer stöd och hjälp med att hitta ett nytt boende.

Det finns dom som upplever att socialtjänsten inte hjälper dem med bostad och pengar när de flyttat från Kruton. Det finns också unga kvinnor som får hjälp med boende och pengar men som inte känner att de får någon annan form av stöd av socialtjänsten. De unga kvinnorna uppskattar att centret finns och att man kan vända sig dit om man vill när man flyttat från Kruton. Unga kvinnor berättar också att de skulle önska att de fick bo på Kruton igen.

Det finns också unga kvinnor som vill klara sig själva därför att de upplever att socialtjänsten svikit dem tidigare. Den tid som de unga kvinnorna bott på Kruton har lärt dem många saker som de tycker att de har användning för när de bor ensamma.

Avslutande diskussion

Våldsaktörer

Till skillnad från både handläggare och personal på Kruton beskriver de unga kvinnorna att det är *män* i deras omgivning som utsätter dem för våld. De uttrycker alltså inte att kvinnor i deras närhet utsätter dem för våld.

Att bli tagen på allvar

Det är tydligt att de unga kvinnorna uppskattar att Krutons personal sätter de unga kvinnorna i fokus. De unga kvinnornas berättar att boendet på Kruton är det första tillfället i deras liv där vuxna tar dem på allvar och tror på deras berättelser. Ur de unga kvinnornas perspektiv kan man därför säga att Krutons val att endast fokusera på flickorna är något som är mycket viktigt.

Personalen uttrycker att de skulle vilja tala mer och på ett bättre sätt med de unga kvinnorna om deras våldsutsatthet. I analysen av intervjuerna som personalen genomfört med de unga kvinnorna är det tydligt att man inte fokuserar de unga kvinnornas våldsutsatthet särskilt mycket. Möjligen var det så att det inte var syftet med intervjuerna men det är en iakttagelse som är gjord av oss i analyserna av dessa intervjuer.

Socialtjänstens arbetssätt kritiserar av de unga kvinnorna utifrån att de ofta känner sig ifrågasatta. Dessutom vittnar de unga kvinnorna om att det kan ta lång tid innan de får den hjälp de behöver av socialtjänsten. Dessa upplevelser kan leda till att de unga kvinnorna

tappar förtroendet för socialtjänsten och väljer att inte ta emot hjälp av dem, med undantag för ekonomiskt bistånd.

Att ha kontakt med föräldrarna

De unga kvinnorna beskriver hur jobbigt det är att ha kontakt med föräldrarna via post, telefon eller att handläggare förmedlar hälsningar. De unga kvinnorna berättar även om hur svårt det är att träffa föräldrarna på möten och att de måste vara mycket starka för att klara av den press det innebär. Med hänsyn till detta är det viktigt att socialtjänsten förstår flickornas våldsutsatthet som just våldsutsatthet och de inte pressar de unga kvinnorna till att möta föräldrar eller ta emot hälsningar.

6. Med våldsutsatta unga kvinnor i fokus – våra viktigaste slutsatser

I detta avsnitt ser vi på utvärderingen som helhet. Utifrån våra tolkningar av det de tre aktörsgруппerna - handläggarna på socialtjänsten, de anställda på Kruton och de unga kvinnor som placerats på Kruton – berättar om Kruton, presenterar vi här våra viktigaste slutsatser.

Ett tydligt fokus på den unga kvinnan

Kruton har i sin verksamhet valt att tydligt och konsekvent sätta fokus på de unga kvinnor som är placerade hos dem. Det innebär att man inte alls arbetar med den unga kvinnans familj, utan enbart med kvinnan. Det innebär också man i utgångsläget tror på kvinnornas berättelser, att man anser sig företräda hennes intressen gentemot andra aktörer (från socialtjänsten) och att man inte sätter press på de unga kvinnorna att träffa föräldrar mot sin vilja. När Kruton söker en lösning på de unga kvinnornas situation, är hennes behov och önskemål klart överordnat andra aktörers (exempelvis föräldrars) dito.

Kvinnorna lyfter själva fram, och framställer som mycket positivt, att de anställda på Kruton tror på deras berättelser om sina erfarenheter och inte responderar med motstånd, misstänkliggörande och ifrågasättande. Kvinnorna framställer detta som en ny positiv erfarenhet, vilket borde väcka oro hos andra samhällsinstanser och inte minst socialtjänsten.

Vi ser Krutons fokus på de unga kvinnorna som mycket positivt, och en förutsättning för att verksamheten fungerar.

Ett fungerande praktiskt (sam)arbete

Aktörsgруппerna tycks eniga om att det praktiska arbetet på Kruton i stort sett fungerar mycket bra. De unga kvinnorna är överlag mycket nöjda med verksamheten, och lovordar det stöd och den hjälp de fått av såväl praktisk som mental/”självförtroendeuppbyggande” karaktär. Den kritik mot Kruton som framkommer från kvinnorna handlar främst om att de efterlyser en större variation i Krutons praktiska verksamhet, något som också personalen skulle se som önskvärt.

Också handläggarna lovordar Krutons praktiska verksamhet, och menar att det löpande samarbetet fungerar mycket bra. Personalen är lätt att få tag på och är behjälplig i utredningar rörande den unga kvinnan. Handläggarna menar också att Krutons samtalsmetoder – livslinjer och nätverkskartor – tycks vara till stor hjälp för de unga kvinnorna.

Här visar vår utvärdering att Kruton, sedan starten för knappt tre år sedan, byggt upp en fungerande verksamhet vars dagliga arbete är väl organiserat. De förändringar som sker framöver, bör ta tillvara och bygga vidare på denna praktiska grund.

Krock mellan Krutons ”fokus på flickan” och handläggarnas ”helhetsperspektiv”

Det största hindret som vi – liksom Krutonanställda och handläggare – ser för ett konstruktivt samarbete är krocken mellan Krutons fokus på den unga kvinnan och handläggarnas ”helhetsperspektiv”. Utifrån olika utgångspunkter för respektive aktörsgrupp blir denna krock ett stort problem i arbetet.

Att socialtjänsten sedan länge präglas av ett ideal där man ser sig som ”opartisk”, har ett ”helhetsperspektiv” och i första hand ser till ”familjens” bästa är väl dokumenterat i utredningar och forskning.²³ De senaste åren har forskning också visat hur detta ideal blir problematiskt i möte med våldsutsatta kvinnor.²⁴ I sin avhandling om familjerättens hantering av faders våld, visar Maria Eriksson hur socialtjänsten präglas av två olika förhållningssätt. Det är för det första den dominerande ”separerade kärnfamiljsdiskursen”, där idealet är att barn bör ha en nära kontakt med sin pappa oavsett om han utövat våld mot mamman och oavsett vilka risker denna kontakt försätter den våldsutsatta mamman och (de direkt eller indirekt våldsutsatta) barnen i. Den andra, oppositionella, diskursen kallar Eriksson ”kvinnomisshandelsdiskursen”. Här sätts kvinnans och barnens erfarenheter av våld och rätt att inte fortsättningsvis utsättas för våld i fokus. Eriksson visar hur dessa olika utgångspunkter leder till olika praktik hos socialtjänsten, exempelvis när det gäller samarbetsamtal och huruvida man förordar gemensam vårdnad eller inte.

²³ SOU 1995:60, Sjöblom 2002.

²⁴ Se t ex Mellberg 2002, Eriksson 2003, Schlytter 2004.

Den krock mellan hur Kruton sätter fokus på de unga kvinnorna och handläggarna ser till familjen som helhet som vi ser i vår utvärdering, kan tolkas utifrån dessa olika förhållningssätt. Handläggarnas utsagor kan tolkas inom ramen för en ”kärnfamiljdiskurs” där familjen betraktas som en helhet, där det finns ett egenintresse i att hålla denna helhet samman och där maktrelationer inom familjen försvinner. Med sitt ställningstagande för de unga kvinnorna bryter de Krutonanställda med detta inom socialtjänsten dominerande förhållningssätt, och närmar sig det Eriksson kallar ”kvinnomisshandelsdiskursen”.

Vår utvärdering visar hur det praktiska arbetet ser olika ut beroende på dessa olika förhållningssätt. Handläggarna ifrågasätter ofta den unga kvinnans berättelse, strävar efter att flickan ska vända åter till familjen och förmedlar hälsningar och brev till flickan från föräldrarna. De kan också kräva att den unga kvinnan ska träffa sina föräldrar, trots att hon utsatts för våld av familjemedlemmar. Handläggarna framställer Krutons ifrågasättande av att flickan ska träffa dem som utsatt henne för våld och beskrivning av handläggarnas agerande som att det sätter press på den unga kvinnan som besvärligt och/eller en förenklad och partisk inställning. Med kunskap om vilka konsekvenser våldet får för en kvinna som utsätts, exempelvis hur hon tar över de(n) våldsutövande männen/mannens verklighetsbild och våldet blir ”normalt”, framstår Krutons agerande istället som relevant och ett sätt att skydda kvinnan.²⁵

Handläggarnas föreställning om att deras uppgift är att inte ”ta ställning” för någon part i familjen, förutsätter att där inte finns några maktrelationer exempelvis i förhållande mellan en (våldsutövande) far och en (våldsutsatt) dotter. Att de unga kvinnorna utsatts för våld framstår som underordnat; kvinnornas ”våldsverklighet” omtolkas till en konflikt som ska få sin lösning genom kommunikation mellan jämbördiga parter.²⁶ Våldet och det kulturella sammanhang där det utövas (präglat av mäns överordning och kulturella rätt att kontrollera och utöva våld mot kvinnor) och problemen görs till en ”konflikt” mellan jämbördiga parter. Den unga kvinnans erfarenheter av våld förminskas, görs irrelevant för de konkreta åtgärderna och försvinner.²⁷

²⁵ Se Eva Lundgrens teori om våldets normaliseringsprocess, Lundgren 2004.

²⁶ Eldén & Westerstrand 2004.

²⁷ Ibid.

En rimlig hållning, som handläggarna skulle kunna inta medan utredning pågår och den unga kvinnan bor på Kruton, är att utgå från att den unga kvinnan är våldsutsatt. Därmed skulle den våldsutsatta unga kvinnan få en mindre pressad situation under den tid hon vistas på Kruton.

Riskbedömningsansvar

Vår utvärdering visar att socialtjänstens handläggare lägger ett stort ansvar på unga kvinnor för att själva bedöma riskerna för att de ska utsättas för våld, när och av vem. Kvinnorna får också ta ett stort ansvar för hur situationen ska lösas.²⁸ Detta samtidigt som deras berättelser och ”vilja” ifrågasätts i långt större grad om de vill lämna familjen av rädsla för att utsättas för våld än om de vill återvända till familjen.

Kruton bryter med sin verksamhet detta genom att själva ta ett större ansvar för att bedöma de risker den unga kvinnan lever under. De hävdar att det är deras ansvar att informera kvinnan om att hon kan leva med risker som hon kanske inte själv vill eller är kapabel att se och förstå. Ett av syftet med arbetet med samtalsmetoderna livslinjer och nätverkskartor är att få ett grepp om vilken hotbild som finns mot den unga kvinnan.

Handläggarnas ageranden som leder till att de unga kvinnorna själva får ta ett stort ansvar för att bedöma risker menar vi är ett stort problem och en praktik som motsägs av våldsforskning.²⁹ I vår tolkning hänger det samman med att handläggarna förstår de unga kvinnornas våldutsatthet som något annat än våld; att våldet försvinner och tolkas som konflikter vilka ”utlösts” av den unga kvinnans beteende och som hon därför också har ett ansvar för att ”lösa”. Handläggarnas agerande kan i praktiken sätta unga kvinnor i stor fara om de återvänder till ett sammanhang där risken är stor att de utsätts för mer fysiskt våld, och där de lever med att de tidigare utsatts för våld/hot om våld; något som kan få allvarliga konsekvenser för kvinnors hälsa.³⁰ Att lyfta ansvar från flickan för riskbedömningar ser vi

²⁸ Jutterdal 2005.

²⁹ Forskning visar att denna ansvarsförskjutning går igen i såväl socialtjänstens hantering som i hur unga kvinnor omtalas i forskning. Se t ex Jutterdal 2005, Lundgren S 2004, Sjöblom 2002.

³⁰ Lundgren m fl 2001.

som ett helt nödvändigt i arbetet med de våldsutsatta unga kvinnorna. Vår bedömning är att Kruton i sin verksamhet har kommit långt på detta område.

En skillnadsförståelse eller en könsmaktsförståelse av våld

Genom att handläggarna fokuserar på yttre omständigheter kring de våldsutsatta unga kvinnorna synliggörs antagna skillnader i sammanhangen hedersrelaterat våld och icke hedersrelaterat våld. När handläggarna fokuserar på yttre omständigheter som att våldet är planerat, att det är flera förövare, att det sker i odemokratiska familjer samt när de bedömer situationerna som familjeproblem förskjuts fokus från själva våldet. Istället för att göra de unga kvinnornas våldsutsatthet till det som är mest centralt, fokuseras alltså omständigheter som gör att de unga kvinnornas sammanhang förstås som annorlunda ”svenska sammanhang”. Dessa sammanhangsbeskrivningar riskerar att reproducera en bild av att våldet sker i annorlunda sammanhang än svenska och att det är avvikande män — i detta fall män med annan etnisk bakgrund än svensk, som utsätter de unga kvinnorna för våldet. Istället menar vi borde fokus ligga på att synliggöra att våldet är ett uttryck för mäns makt och kontroll över kvinnor oavsett sammanhang (jämför inledningen).³¹

Bland Krutons anställda finns en tydligare tendens att förstå det våld de unga kvinnorna utsätts för i termer av mäns kontroll och maktutövning. Detta är dock inte konsekvent, och personalgruppen är här långt ifrån enig. Det finns en koppling mellan hur personalen förstår våldet och hur de ser på att det arbetar manlig personal på Kruton respektive hur personalen ser på kompetenskrav. När våldet förstås i termer av mäns makt och kontroll över kvinnor är personalen mer tveksam till manlig personal samtidigt som kompetens i mäns våld lyfts fram som viktigt. Medan när våldet förstås som något exempelvis tillhörande en viss kultur är personalen positiv till att det arbetar män på Kruton samtidigt anges inte att kompetens om mäns våld är viktigt. Vi menar att Kruton inför framtiden borde upparbeta en samsyn inom personalgruppen om de unga kvinnornas våldsutsatthet. Detta inte minst för att bättre kunna tala med de unga kvinnorna om det våld de blivit utsatta för.

³¹ Jfr Jutterdal 2005.

Våld som enstaka händelser eller våld i ett sammanhang

Handläggarna tenderar också att betrakta det våld de unga kvinnorna utsatts för som avgränsade och enskilda händelser, en förståelse som i stor utsträckning präglar exempelvis den svenska juridiska hanteringen av mäns våld mot kvinnor.³² Man söker efter konkret fysiskt våld som ett ”bevis” på att kvinnan är utsatt och behöver hjälp, och uttrycker svårigheter med att hantera hot om våld. Man talar om att de unga kvinnorna ofta lever i en situation där de är starkt kontrollerade, men separerar våldet från denna situation. Kontroll, hot och fysiskt våld blir inte delar av en ”våldsvardag” utan avgränsade aspekter av kvinnans liv.

Trots att man ser att det finns risker med att en ung kvinna flyttar hem till ett sammanhang där hon tidigare utsatts för våld kan handläggare aktivt verka för att en ung kvinna ska flytta hem. Även dessa resonemang visar sig att handläggare ser våldet som avgränsade händelser. En kvinna som flyttar hem till en situation där hon tidigare utsatts för våld lever med risken att utsättas igen och lever under detta hot. I handläggarnas agerande för att en kvinna ska flytta hem underordnas hennes våldsutsatthet. Även här tror vi att socialtjänstens familjeperspektiv skymmer sikten för kvinnors våldserfarenheter.

Krutons verksamhet kan på flera sätt ses som ett brott mot denna fragmentiserade våldsförståelse. I arbetet med livslinjer och nätverksskator söker man efter en helhetsbild av den unga kvinnans situation, och sätter in det våld hon utsatts för i ett sammanhang. Att Kruton är kritiska till att kvinnan återvänder till en familj där hon tidigare utsatts för våld, vittnar också om en medvetenhet om att våldet inte ”försvinner” bara för att de som tidigare utsatt henne lovar att inte göra det igen. ”Våldet är latent” säger en av de anställda, och menar att detta är någonting som socialtjänsten inte tar hänsyn till men som borde präglade hur svenska myndigheter agerar både när kvinnan är placerad på Kruton och när hon har lämnat boendet. Att som kvinna dagligen konfronteras med män som man tidigare blivit utsatt för våld från, kan tolkas som att leva i en situation där man hela tiden lever med ett hot om våld.³³

³² Eldén & Westerstrand 2004.

³³ Jfr Eldén & Westerstrand 2004.

Fokus på den våldsutsatta unga kvinnan – men försvinner våldet och dess sammanhang?

Vi är, som framgått, mycket positiva till att Kruton konsekvent sätter fokus på de unga kvinnorna. Att de unga kvinnorna själva upplever att de blir trodda och tas på allvar är här ett gott betyg på att man lyckats i sina ambitioner. Att den våldsutsatta kvinnan står i verksamhetens fokus är en förutsättning för att kunna bedriva ett bra arbete.

Personalgruppen tycks vara helt överens om att de unga kvinnorna står i verksamhetens fokus. Detta samtidigt som förståelsen av det våld kvinnorna utsätts för går isär, något som kan bli problematiskt i utvecklingen av verksamheten. Alla i personalen ser det inte som en självklarhet att Kruton bara tar emot unga kvinnor. Om det våld de unga kvinnorna utsätts för förstås som ett uttryck för mäns maktutövning, blir det inte möjligt att arbeta med kvinnorna om också män finns med i verksamheten. Personalen tycks också ha svårt att formulera sig kring de unga kvinnornas våldsutsatthet, och efterlyser själva fler redskap för att få till ett bättre arbete när det gäller att hantera erfarenheter av våld. Här menar vi att förståelsen av våldet är helt central för att personalen tillsammans och med de unga kvinnorna ska komma vidare.

En aspekt av att lyfta fram våldsutsattheten är att synliggöra våldsaktörerna. I vår utvärdering finns en viktig diskrepans när det gäller detta. Såväl handläggarna som personalen på Kruton talar i stor utsträckning om den unga kvinnan i relation till ”föräldrarna” eller resten av ”familjen”. De framställer också kvinnor, exempelvis mammor, som aktiva i vålds- och kontrollutövning mot de unga kvinnorna även om några också säger att våldsaktörerna främst är män. De våldsaktörer som förekommer i de unga kvinnornas berättelser är däremot uteslutande män. Detta gäller både fysiskt våld, hot om våld och rädsla. Denna diskrepans kan tolkas i ljuset av bristen på konsekvens när det gäller förståelsen av våld. Våldet isoleras och separeras från sitt sammanhang, vilket osynliggör vem som utövar våldet och hur det kan förstås i ljuset av mäns överordning och kvinnors underordning.

Med en konsekvent sammanhållen könsmaktsförståelse skulle Krutons fokus på den unga kvinnan kunna vara en ingång till att synliggöra situationen också för andra kvinnor i familjen och en uppmaning till exempelvis socialtjänsten om att i större utsträckning agera. Den tendens som nu finns att behandla ”föräldrar” och ”familj” som en enhet utan inbördes maktrelationer, blir ännu ett sätt att isolera den unga kvinnans våldsutsatthet från det

sammanhang där våldet utövas. När en kvinna utsatts för våld med hänvisning till att hennes beteende smutsat familjens heder, kan det tolkas som ett hot mot andra kvinnor om att detta kan drabba också dem om de inte agerar ”rätt”.³⁴

Sammanfattningsvis: en bra verksamhet med utvecklingspotential

Vår utvärdering visar sammanfattningsvis att den verksamhet som bedrivs på Kruton har stor betydelse för våldutsatta unga kvinnor. Det konsekventa fokus som sätts på kvinnornas situation är, menar vi, en nyckel till att verksamheten fungerar så bra. En utveckling av detta borde kunna vara att det våld de unga kvinnorna utsätts för i än större utsträckning sätts i fokus för att bättre ”se” och agera så att de unga kvinnorna kan ta sig ur våldet. Ett viktigt led i detta är att systematiskt arbeta med att skapa en större kunskap och samsyn kring hur det våld man arbetar med ska förstås, exempelvis genom kontinuerlig utbildning om mäns våld mot kvinnor.

³⁴ Eldén 2003, Eldén & Westerstrand 2004.

7. Våra råd inför framtiden

Avslutningsvis lyfter vi här blicken mot framtiden och ger kortfattade synpunkter på det vi ser som viktigt att tänka på i det fortsatta arbetet. Våra råd gäller främst Krutons verksamhet men berör också handläggare. Detta eftersom den nuvarande organisationen gör att Kruton är beroende av handläggarnas agerande.

- Utveckla variationen i den praktiska verksamheten.
- Fortsätt utveckla samtalsmetoderna ”livslinjer” och ”nätverkskartor”.
- Arbeta för mer utbildning om mäns våld mot kvinnor till såväl handläggare som anställda på Kruton.
- Arbeta för att de handläggare som hanterar ärenden som rör mäns våld mot kvinnor i största möjliga utsträckning är specialiserade på detta.
- Formulera en tydlig plattform för verksamheten som bygger på en könsmaktsförståelse av mäns våld mot kvinnor för att i större utsträckning åstadkomma en samsyn i Krutons personalgrupp.
- Fortsätt sätta de unga kvinnorna i fokus – och utveckla bättre redskap för att se, förstå och utgå från deras våldserfarenheter.
- Diskutera hur Krutons verksamhet kan bidra till att synliggöra den situation andra kvinnor i de unga kvinnornas familjer lever i.
- Diskutera om verksamheten bör vända sig till unga kvinnor i olika kulturella sammanhang, där den gemensamma nämnaren är att de utsatts för våld av män.
- Utvidga *inte* verksamheten så att också unga män tas emot på Kruton.
- Diskutera om det konkreta arbetet i det skyddade boendet bör utföras endast av kvinnor.
- Utveckla uppföljningen av vad som händer när de unga kvinnorna flyttat från Kruton, och verka för mer långsiktiga lösningar inom eller utanför Krutons ram.

Referenser

Eldén, Åsa (2003) *Heder på liv och död. Våldsamma berättelser om rykten, oskuld och heder.* Uppsala: Uppsala universitet.

Eldén, Åsa & Jenny Westerstrand (2004) "Hederns försvarare. Den rättsliga hanteringen av ett hedersmord." *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr 3.

Eriksson, Maria (2003) *I skuggan av pappa. Familjerätten och hanteringen av fäders våld.* Stehag: Gondolin.

Justitiedepartementet (2004) *Faktablad om budgetpropositionen 2005.*

Jutterdal Anna (2005) *Hedersrelaterat våld och "vanligt" mansvåld. Socialtjänstens förståelser tolkade ur ett feministiskt perspektiv.* C-uppsats i genusvetenskap, Huddinge: Södertörns högskola.

Lundgren, Eva (2004) *Våldets normaliseringsprocess.* Stockholm: ROKS.

Lundgren, Eva m fl. (2001) *Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige.* Stockholm: Fritzes.

Lundgren Silje (2004) *Utsatt i förbifarten. Hur fokus förskjuts i svensk forskning om våld mot unga kvinnor.* Work in progress 2. Uppsala: Avdelningen för samhällsvetenskaplig genusforskning, Uppsala universitet.

Mellberg, Nea (2002) *När det överkliga blir verklighet. Mödrars situation när deras barn utsätts för sexuella övergrepp av fäder.* Umeå: Boréa.

Mellberg, Nea (2004) *Mäns våld mot kvinnor. Syliga mödrar och osynliga barn.* Work in progress nr 1. Uppsala: Avd för samhällsvetenskaplig genusforskning, Uppsala universitet.

Näringsdepartementet (2002) *Regeringens insatser för utsatta flickor i patriarkala familjer.*

Proposition 1997/98:55, *Kvinnofrid*

Sclytter, Astrid (2004) *Rätten att själv få välja: arrangerade äktenskap, kön och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

Sjöblom, Yvonne (2002) *På väg ut. När ungdomar rymmer och kastas ut hemifrån – ur socialtjänstens perspektiv*. Stockholm: Stockholms universitet, Institutionen för socialt arbete.

SOU 1995:60 *Kvinnofrid*. Betänkande av kvinnovåldskommissionen. Stockholm: Fritzes.

SOU 2004:121 *Slag i luften. En utredning om myndigheter, mansvåld och makt*. Betänkande av Utredningen om kvinnofridsuppdragen. Stockholm: Fritzes.

Wendt Höjer, Maria (2002) *Rädslans politik. Våld och sexualitet i den svenska demokratin*. Stockholm: Liber.

Dokument från Stockholms socialtjänstförvaltning samt Kruton

Ansökan om medel för finansiering av projekt ”Kruton – skyddat boende för flickor” för tiden 1 januari 2003 till 31 december 2004, Kundorienterade verksamheter, Socialtjänstförvaltningen, 2003-03-17

Information från Krutons egna statistik: Uppgifter om inskrivna flickor 1/5-2002 – 31/12 2003

Informationsblad: Stockholm HVB Barn & Ungdom, Stöd- och rådgivningscenter för flickor/unga kvinnor med utländsk härkomst.

Tjänsteutlåtande 2002- 04-10, Kundorienterade verksamheter, Stockholms socialtjänsteförvaltning.

Tjänsteutlåtande 2004-03-16, Kansliavdelningen, Stockholms socialtjänsteförvaltning.